

91-4

EMLÉKKÖNYV

SZENT ISTVÁN KIRÁLY

HALÁLÁNAK KILENC SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA FELKÉRÉSÉRE

SZERKESZTETTE

SERÉDI JUSZTINIÁN

BIBOROS HERCEGPRIMÁS

A M. TUD. AKADÉMIA IG. ÉS TISZTELETI TAGJA

ELSŐ KÖTET

Tövt.

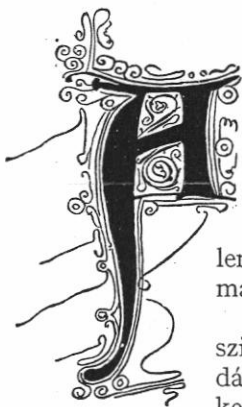
E 50

BUDAPEST, 1938

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

GÖRÖGNYELVŰ MONOSTOROK
SZENT ISTVÁN KORÁBAN.

Írta: MORAVCSIK GYULA.

TÖRTÉNETI források tanúsága szerint a magyarságot a Bizáncból kiinduló keresztény misszió első sugarai még a honfoglalást megelőző századok folyamán a Fekete-tenger északi partvidékén érték. Onnan hozta magával egy honfoglaló magyar vitéz az elfoglalt új haza földjében vele együtt eltemetett bezdédi tarsoly lemezét, amelyen a pogánykori ornamentika keretébe zárva, már feltűnik a kereszt.

De a honfoglaló magyarságot nemcsak a bizánci misszió keleti ágának hatása készítette elő az új hit befogadására: a meghódított és új hazájává tett földön is régi keresztény hagyományokra bukkant. Hazánk területén a római kortól kezdve, amelynek őkeresztény emlékei nagyobb számban csak a legújabb időkben kerültek elő a föld mélyéből, egészen a magyarok bejöveteléig szinte megszakítás nélkül élt a kereszténység, s a népvándorlás hullámai által idesorolt népek sem tudták kivonni magukat hatása alól. Ez a hatás két irányból érte a magyar földet, amely Nyugat és Kelet nagy vízváltóján terült el: egyrészt Róma, másrészt Bizánc felől. A pannóniai kereszténység római eredetű, de később bizánci hatásokkal keresztteződik. A nyugat-római birodalom bukása után az V. századtól kezdve Magyarország földje Bizánc politikai és művelődési érdekszférájába kerül, míg aztán a VIII. század végén ismét nyugati hatás érvényesül, és Nagy Károly térítő tevékenysége az avarok körében sem marad eredménytelen. A IX. században Cyrill és Metód missziója Bizáncból indul ki, de Rómába torkollik be s így kitarja a kapukat az erősebb nyugati hatás felé.¹

¹ A régebbi munkákon kívül l. Hummer N.: A kereszténység nyomai Magyarország mai területén a honfoglalás előtt, *Katholikus Szemle* 8 (1894) 347—378., 509—545.; Balics L.: A kereszténység története hazánk területén a magyarok letelepedéséig, Bp. 1901.; Málnási Ö.: A kereszténység Magyarország területén

a honfoglalásig, *Katholikus Szemle* 40 (1926) 462—472.; F. Dvornik: *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, Paris 1926.; Balogh A.: *Pannónia őskereszténysége* (Szent István Könyvek 102.), Bp. 1932.; F. Dvornik: *Les légendes de Constantin et Méthode vues de Byzance*, Prague 1933.

A závodi görög feliratos kereszt.

7.165

Hogy a honfoglalás előtti századokban a magyar földön lakó népek körében a bizánci egyház térítő munkája nem volt sikertelen, annak több bizonyítéka van. Ezúttal csak a závodi keresztre utalunk, amely egy VII—VIII. századi avar sírból került elő. A kereszten, amely egy halott mellén nyugodott, a következő görög felirat olvasható:

ΑΓΙΟΣ ΑΓΙΟΣ ΑΓΙΟΣ
Κ̄Ϟ̄ CΑΒΑΩΔ

Ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κ(όριος)
Σαβαώδ,

azaz: «Szent szent szent az Úr Szabaót».¹

E felirat görög szövege, melyhez számtalan párhuzamot hozhatunk fel a bizánci egyházi művészet köréből², azt bizonyítja, hogy

A pilini görög feliratos ezüst gomb.

a bizánci kereszténység hazánk területén az avarok között is hódított. A honfoglaló magyarság tehát nemcsak keletről hozta magával a kereszt ismeretét, hanem a meghódított földön is megtalálta azt. S ha Bölcs Leó bizánci császár a X. század elején írt taktikájában még pogányoknak tartja is a magyarokat, a honfoglalási sírokból nem egy olyan tárgy került elő, amely már a bizánci keresztény műveltséggel való érintkezésre vall. Így pl. egy pilini ezüst gombon a következő felirat maradt ránk:

+ ΚΕ ΒΟΗΘΗ ΗΑΝΗ ΑΜΗ

kiegészít ve és a rövidítések feloldása után:

¹ Először kiadta Wosinszky M.: A závodi sírmező, *Archaeológiai Értesítő* 16 (1896) 27—28., 59. l. — V. ö. Czebe Gy.: *Egyetemes Philológiai Közlöny* 37 (1913) 755. l. — A lelet datálására vonatkozó tájékoztatást Fettich Nándornak köszönöm.

² Így pl. egy VII/VIII. századi latmosi freskó feliratán olvassuk a trisagion következő

teljesebb szövegét: Ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κ(όριος) Σαβαώδ πλήρης ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ ἰῆς δόξης σου. Kiadta H. Grégoire: *Recueil des inscriptions grecques chrétiennes d'Asie Mineure I.* Paris 1922. No. 226¹¹ (a szöveget kiegészítve és mai helyesírással közlöm). — Ugyanez egy bizánci amuletten: V. Laurent, *Byzantinische Zeitschrift* 36 (1936) 310.